

Mündəricat

Giriş

Azərbaycan və Avropa İttifaqı münasibətlərin vəziyyəti

Viza liberallaşdırılması prosesi

Sənədləşmələrin təhlükəsizliyi

Dövlət sərhəd siyasəti

İctimai asayiş və təhlükəsizlik

Nəticələr

Giriş

Bu tədqiqat PASOS-LGİ Şərqi Tərəfdaşlıq viza liberallaşdırılması layihəsinin növbəti mərhələsidir. Bu tədqiqat işində Azərbaycan-Aİ münasibətlərinin hazırkı vəziyyəti və Azərbaycanın üzərinə gətirdiyü beynəlxalq öhdəliklərinin, xüsusilə viza liberallaşdırılması prosesi, sənədləşdirmə təhlükəsizliyi və dövlət sərhəd siyasəti sahəsində icrası bağlı öhdəliklərinin icrası nəzərdən keçirilir.

Şübhəsiz Avropa İttifaqı ilə münasibətlər və Azərbaycanın Avro Atlantik məkana inteqrasiya ölkənin gələcək demokratik inkişafı və təhlükəsizliyi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir nəzərə alsaq ki, Azərbaycan siyasi baxımdan çox təhlükəli regionda yerləşir. Azərbaycanda ümumi ictimai rəy də ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın gələcəyi Avropada və Avro Atlantik institutlarına inteqrasiyadadır. Baxmayaraq ki, Avropa İttifaqı ilə bağlı qiymətli və ətraflı ictimai sorğu və tədqiqat aparılmamışdır, biz hakimiyyət və müxalif siyasi qüvvələrdən və ya yerli Qeyri Hökumətlərdən Aİ münasibətlərin əleyhinə yönəlmiş hər hansı siyasi bəyanatın şahidi olmamışıq.

Viza liberallaşdırılması Aİ-na inteqrasiya prosesində çox böyük addımdır. Viza liberallaşdırılması iqtisadi inteqrasiyanı sürətləndirəcək, Azərbaycanın Avropa bazarına çıxışını asanlaşdıracaq və yeni ticarət və investisiya imkanlarını təşviq edəcəkdir. Bu həmçinin insanlar arasında ünsiyyəti artıracaq hansı ki, Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətlidir. İnsanlar arasında ünsiyyət müxtəlif xalqlar və mədəniyyətlər arasında anlaşılmaqları azaldır hansı ki, müxtəlif münaqişələrə səbəb ola bilər və bu ünsiyyət həmçinin mədəni mübadilələri də inkişaf etdirir. Demokratik dövlət quruculuğunda dərin tarixi təcrübəsi olmayan həmçinin demokratik dəyərlərin və azadlığın əhəmiyyətini haqqında tam anlayışı olmayan gənc dövlətlərin vətəndaşları üçün insanlar arasında ünsiyyət Aİ-nin dəyərlərini anlamaqda mühüm rol oynayır. Buna görə insanlar arasında ünsiyyət regional sülh və əməkdaşlıq üçün güclü əsasların yaranmasına xidmət edir.

Tədqiqat işi boyu siz şahid olacaqsınız ki, Azərbaycan bir çox mühüm beynəlxalq sənədləri ratifikasiya etmiş və Aİ -nin standartlarının tələblərinə uyğun olmaq üçün davamlı olaraq inzibati, institusional və hüquqi islahatlar həyata keçirir. Bununla bağlı biz iki məqamı qeyd etməliyik. Birincisi, yeni qanunlar, onlara əlavə və dəyişikliklər məhz o demək deyildir ki, reallıqda onlar düzgün icra olunur. İkincisi, bu layihə üçün ayrılan vaxt miqrasiya, dövlət sərhəd siyasəti, terrorizm, biometrik texnologiyalar, qaçqınlar, çirkli pulların yuyulması və s. ilə bağlı Azərbaycan qanunvericiliyinin dərinəndən incələnməsi, nəticələrin çıxarılması və onların Aİ-nin tələb edilən standartlarına cavab verib vermədiyi barədə qərar vermək üçün çox qısamdır. Bütün bu qanunlar və məsələlər ayrıca ixtisaslaşmış analiz və ekspertiza tələb edir.

Azərbaycan və Avropa İttifaqı münasibətlərin vəziyyəti

Baxmayaraq ki, Azərbaycan artıq 1991-ci ildə müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Aİ-yə daxil olan müxtəlif ölkələrlə diplomatik əlaqələrə malik idi, Aİ Azərbaycanla formal münasibətlərə 22 aprel 1996-cı ildə Lüksemburqda Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Müqaviləsini (TƏM) imzalamaqla başladı. Müqavilənin Aİ-yə daxil olan bütün dövlətlər tərəfindən ratifikasiyasından sonra ikitərəfli münasibətlərin hüquqi çərçivəsi 1 iyul 1999-cu ildə qüvvəyə mindi. Bu sənəd əməkdaşlığın müxtəlif tərəflərini siyasi dialoqu, insan hüquqlarını, iqtisadi, hüquqi və s. əhatə edir. TƏM məqsədlərindən biri Azərbaycan qanunvericiliyini Aİ standartlarına çatdırmaq idi. TƏM Azərbaycan və Aİ arasında daimi dialoqu təmin etmək üçün Əməkdaşlıq Şurasının, Əməkdaşlıq Komitəsinin, Parlamentlər arası Əməkdaşlıq Komitəsinin, ticarət, iqtisadiyyat, hüquqi, enerji, nəqliyyat və ətraf mühit üzrə alt Komitələrin əsasını qoydu. Müqaviləyə əsasən Əməkdaşlıq Şurası iki tərəf arasında əməkdaşlığın əsas istiqamətlərini müəyyən edən əsas orqandır.

14 iyun 2004-cü ildə Aİ Avropa Qonşuluq Siyasəti Fəaliyyət Planını qəbul etdi və Azərbaycan Avropa Qonşuluq Siyasətinə qoşuldu. Bu Avropa İttifaqı və Azərbaycan arasında münasibətlərin mühüm əlaməti idi. Aİ Azərbaycana Aİ ilə daha yaxından siyasi, iqtisadi və mədəni əlaqələr və ölkəmizin Aİ bazarına çıxış üçün iqtisadi və institusional islahatları həyata keçirməkdə yardım edir. Bu məqsədlə Azərbaycan özünün iqtisadi və siyasi institutlarını liberallaşdırılmalıdır. Əvəzində Aİ Azərbaycana Aİ ilə daha yaxından integrasiya proseslərini, qarşılıqlı faydalı ticarət münasibətlərini və açıq bazarı vəd edir hansı ki, Azərbaycanın Dünya Ticarət Təşkilatlarına üzvlüyünü sürətləndirə bilər. Şübhəsiz bütün bu gözləntilər Azərbaycanın gələcək demokratik inkişafı və rifahı üçün çox əhəmiyyətlidir. Fəaliyyət Planı həmçinin qanunsuz miqrasiya, narkotik qaçaqmalçılıq və mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizədə əməkdaşlığı əhatə edir hansı ki, gənc dövətdə təhlükəsizlik, regional sabillik və insan hüquqlarının müdafiəsində mühüm rol oynayır.

14 Noyabr 2006-cı ildə qəbul edilmiş Aİ-Azərbaycan Fəaliyyət Planı əməkdaşlığın 10 əsas sahəsini müəyyən etdi. Bunlar Dağlıq Qarabağ probleminin sülh yolu həll edilməsindən başlayaraq, demokratiyanın gücləndirilməsindən, insan hüquqlarının qorunmasından, ədalətli və şəfəf seçkilər vasitəsilə fundamental azadlıqların təmin olunmasından korrupsiyaya qarşı mübarizəni gücləndirməklə biznes və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına qədər müxtəlif sahələri əhatə edir. Azərbaycanın gələcək inkişafında mühüm rol oynayan qarşılıqlı münasibətlərdə digər prioritet sahələr Aİ-nin iqtisadi fəaliyyət sahələrini müxtəlifləşdirməklə balanslaşdırılmış və davamlı iqtisadi inkişafı dəstəkləmək səyləri, regional inkişaf, yoxsulluğun azaldılması və sosial ədalət, ətraf mühitin qorunması, regional nəqliyyat şəbəkələrinin və enerji bazarlarının inkişaf etdirmək, bu sahələri Aİ integrasiya etdirməklə regional əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdir.

Avropa Qonşuluq Siyasəti həmçinin mədəniyyət, elm, təhsil və ətraf mühit sahələrində əməkdaşlığın dərinləşdirilməsinə imkan verdi. AQS çərçivəsində Twining, TAIEX, Tempus, Erasmus Mundus və dövlət layihələrinə dəstək proqramları Aİ-nin dəstəyi ilə həyata keçirilmişdir.

Aİ ilə Azərbaycan arasında münasibətlərdə növbəti əhəmiyyətli addım 2009-cu ildə Praqada qəbul olunmuş Şərqi Tərəfdaşlıq siyasəti oldu. Şərqi Tərəfdaşlıq Siyasəti əvvəlki təşəbbüslərinin davamı olaraq Azərbaycanın habelə Şərqi Avropanın digər beş ölkəsinin Aİ-yə integrasiyasını gücləndirmək, sabitliyi, düzgün idarəçiliyi iqtisadi inkişafı təmin etmək məqsədlərini daşıyır. Bu müqavilə gələcəkdə Aİ ilə həmçinin Assosiativ üzvlüyü nəzərdə tutur. Bu tədqiqat işinin mövzusu ilə bağlı olaraq ŞTS-nin digər mühüm və uzun müddətli məqsədi Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında tam viza liberallaşdırılmasıdır.

1991-ci ildə Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra, Aİ yeni yaranan dövlətin iqtisadiyyatında əsas donorlardan biri olmuşdur. Bu müddət ərzində ikitərəfli münadibətlər TACİS (MDB ölkələrinə Texniki Yardım proqramı), TRACECA (Avropa-Qafqaz-Asiya Nəqliyyat Dəhlizi), İNOGATE (Avropaya Dövlətlərarası Neft və Qaz Nəqli) və ECHO (Avropa Komissiyası – Humanitar Yardım və Vətəndaş Müdafiəsi) layihələri çərçivəsində inkişaf etdirilmişdir.

Azərbaycanda Aİ ilə dialoq məsələlərinə məsul əsas dövlət orqanı Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyidir. Avropa Qonşuluq siyasətinə qoşulduqdan sonra 1 iyun 2005-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 834 sayılı sərəncam imzaladı və bu sərəncamla Azərbaycan Respublikasının Avropaya İntegrasiyası üzrə Dövlət Komissiyası yaradıldı. Komissiyanın sədri Baş Nazirin müavini Abid Şərifovdur. Komissiyanın sədr müavinləri Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər və İqtisadi İnkişaf nazirləridir. Komissiyanın üzvləri müxtəlif nazirliklərin və Prezidentin İcra Aparatının yüksək çinli məmurlarıdır. Həmçinin Milli Məclisin Beynəlxalq Əlaqələr Şöbəsinin yanında Avropaya İntegrasiya üzrə xüsusi şöbə də yaradılmışdır. Xarici İşlər Nazirliyinin nəzdində Aİ ilə münasibətlərə məsul xüsusi işçi qrupu yoxdur. Aİ habelə digər Avropa və Amerika dövlətləri ilə münasibətlərə məsul əsasən idarə Xarici İşlər nazirinin müavininin tabeliyində olan Qərb İdarəsidir. Azərbaycan Respublikasının həmçinin Aİ yanında daimi nümayəndəliyi də vardır.

Baxmayaraq ki, bütün cəmiyyət xüsusilə vətəndaş cəmiyyəti institutları Aİ ilə daha yaxından əməkdaşlıqda və münasibətlərdə maraqlıdır, indiyə qədər ictimai rəydə Aİ ilə münasibətləri ilə bağlı dəyişiklikləri tədqiq etmək üçün qiymətli tədqiqat və rəy sorğuları aparılmamışdır. Baxmayaraq ki, Azərbaycanın vətəndaş cəmiyyəti institutlarının Aİ ilə sıx əlaqələri vardır, onların və digər akademik institutların qərarların qəbul edilməsi prosesində və Azərbaycanın Aİ ilə bağlı hökumətə siyasi məsləhətlər verməsində heç bir rolu yoxdur. İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi kimi vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının Aİ dəyərlərinin ölkəmizdə təbliği və Aİ daha yaxın münasibətlərdə olmaq kimi missiyaları olsa da bu cür təşkilatların hökumət üzərində təsiri çox əhəmiyyətsizdir. 10 fevral 2006-cı ildə Azərbaycanın vətəndaş cəmiyyətinin 39 ən məşhur nümayəndəsi Azərbaycanın Avropaya İntegrasiyası üzrə Milli Komitəsini təsis etdilər. Bu komitənin nümayəndələri vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının nümayəndələri və alimlərdir.

Eyni zamanda Aİ ilə daha yaxından münasibətlərə qarşı hər hansı ciddi təşkilatlanmış qrup demək olar ki, yoxdur. Onların açıq formalaşdırılmış bəyanatları və siyasi qərarvermədə hər hansı təsirləri yoxdur.

Viza liberallaşdırılması prosesi

Bildiyimiz kimi viza liberallaşdırılması prosesinin başlanması üçün ilkin əsas şərt Avropa Qonşuluq Siyasəti Fəaliyyət Planının qüvvədə olmasıdır. Azərbaycanda artıq Avropa Qonşuluq Siyasəti Fəaliyyət Planı mövcuddur, məhz buna görə Azərbaycan bu prosesə başlamaq üçün ilkin şərtə cavab verir, ancaq bu proses barədə hazırda hansısa məlumat yoxdur. Biz razılaşmanın dəqiq nə zaman əldə ediləcəyi barədə konkret məlumata malik deyilik. Azərbaycan həmçinin hələlik Aİ ilə viza liberallaşdırılması dialoqu üçün yol xəritəsinə malik deyil.

2001-ci ildən başlayaraq Aİ viza məsələləri bağlı ölkələri 2 qrupa böldü: “ağ siyahı”ya daxil olan ölkələr hansıların ki, vətəndaşları üçün viza tələb olunmur və “qara siyahı”ya daxil ölkələrin vətəndaşları üçün isə viza tələb olunur. “Ağ siyahı”ya daxil olan ölkələrin vətəndaşları Şengen vizası ölkələrinə daxil olaraq üç aydan altı aya kimi vizasız daxil olaraq vizasız qala bilər. Aİ Şurasının 539/2001 Nizamnaməsinə görə Azərbaycan “qara siyahı”da olan ölkələrin siyahısında olaraq onun vətəndaşları “üzv ölkənin xarici sərhədlərini keçərkən vizaya sahib olmalıdırlar”.

2007-ci ildə Aİ-nin Xarici Əlaqələr Komissarı Benita-Ferrera Valdner Aİ-nin Azərbaycanla sadələşdirilmiş viza rejiminə keçməsinə hazır olduğunu bildirdi. Təəsüf ki, həmin zamandan bəri hər hansı konkret atılmamış və ortada heç bir fəaliyyət planı yoxdur.

Şərqi Tərəfdaşlıq siyasəti çərçivəsində ölkə daxili, hüquq və miqrasiya məsələləri üzrə alt komitələr Gürcüstan, Azərbaycan və Ermənistanla dialoqa başlamışdır. Azərbaycan bir sıra islahatlar həyata keçirməyə çalışaraq polis, məhkəmə, mütəşəkkil cinayətkarlıq və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində müəyyən uğurlara nail ola bilmişdir. Bu cür islahatlar müəyyən qədər vaxt almış və bir çox işlər hələ də görülməlidir. Şübhəhiz bu cür tədbirlər gələcək viza liberallaşdırılması prosesi üçün çox əhəmiyyətlidir.

17 iyun 2010-cu ildə Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyi və Aİ-nin birgə insanların hərəketi və viza mövzusunda təşkil etdiyi seminarın açılış mərasimində Aİ-nin Azərbaycandakı nümayəndə heyətinin rəhbəri səfir Roland Kobia bildirmişdir: “Aİ tərəfdaş ölkələrin vətəndaşlarının artan yerdəyişməsinə təklif etməyə hazırdır hansılar ki, bunun üçün ilkin təhlükəsizlik şəraitini təmin etməyə hazırdırlar. Bununla bağlı Azərbaycanla başlanan dialoqu biz yüksək qiymətləndiririk.” Bu seminarla Xarici İşlər Nazirinin müavini Məmmədquliyev və səfir Kobia konkret nəticələrin və fəaliyyət planının tezliklə həyata keçirilməsini tövsiyə etdilər.

15 iyun 2010-cu ildə Aİ-nin xarici işlər nazirləri Lüksemburqda blokun Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanla münasibətlərin Qafqaz ölkələri ilə Aİ üzv ölkələri arasında vizasız səyahətin həyata keçirilməsi ilə daha da dərinləşməsinə razılaşdılar. Görüşün bəyanatında deyilir ki "Aİ Cənubi Qafqaz ölkələri və digər Şərqi Avropa ölkələrinin vətəndaşlarının rahat yerdəyişməsi üçün vizaların asanlaşdırılması üçün razılığa və bu razılıq əldə edildikdən sonra işə tədricən uzun müddətli proses olan viza liberallaşdırılması prosesinə hazırdır". Görüşün rəsmi bəyanatında həmçinin deyilirdi ki, Aİ 2010-cu ilin sonuna kimi əməkdaşlığın istiqamətləri barədə fəaliyyət planı işləyib hazırlayacaq. Həmçinin ümid edilirdi ki, Cənubi Qafqaz ölkələri 2-3 il ərzində vizasız səyahət imkanı əldə edəcəklər.

15 dekabr 2010-cu ildə səfir Roland Kobia bildirdi ki, Aİ Azərbaycanla münasibətlərin tək cə enerji sahəsində deyil, həmçinin mədəniyyət sahəsində Aİ ilə Azərbaycanla inteqrasiyasında maraqlıdır: "Bu prosesləri başlamaq üçün Azərbaycan və Aİ bir sıra öhdəlikləri həyata o cümlədən ilkin üzvlük razılığı ilə bağlı məsələləri həyata keçirməlidirlər. Bu sənəd viza prosedurlarının asanlaşdırılması yolunda mühüm addımdır. Danışqlar nəticəsində hətta vizasız rejimə keçmək mümkündür". Səfir həmçinin bildirmişdir ki, Aİ anlayır ki, viza tələbələr, müəllimlər, idmançılar, işadamları və siyasətçilər üçün turizm və işgüzar səfərlər üçün vacibdir. BU Aİ-Azərbaycan münasibətlərinin mühüm aspektidir, buna görə R.Kobia çox məmnundur ki, vizanın asanlaşdırılması ilə bağlı danışqlar və görüşlər gələn ildən başlayacaqdır. Özünün son müsahibələrində AR Xarici İşlər Nazirinin müavini Mahmud Məmmədquliyev də həmçinin bildirmişdir ki, Aİ ilə Azərbaycan arasında bu sahədə danışqlar üzümüzə gələn illərdən başlayacaqdır.

14 yanvar 2011-ci ildə Avropa Komissiyasının prezidenti J.M.Barroso özünün Azərbaycana rəsmi səfəri zamanı vətəndaşların azad yerdəyişməsinə və viza liberallaşdırılmasını uzun müddətli vəzifə kimi əhəmiyyətini xüsusilə vurğulamışdır hansı ki, bu Şərq Tərəfdaşlığının da mühüm vəzifələrindən biridir. Bu böyük dəyərdir, belə ki, vətəndaşların yüksək hərəkətliliyi insanlar arasında birbaşa ünsiyyəti artıracaqdır. J.M.Barroso həmçinin bildirmişdir ki, Aİ ümid edir ki, Aİ və Azərbaycan növbəti aylarda vizanın sadələşdirilməsi ilə paralel olaraq readmissiya müqaviləsi üzrə danışqlara başlayacaqlar.

25 yanvar 2011-ci ildə Kişinyevdə, ölkədaxili məsələlərə məsul Avropa Komissiyasının üzvü Sesilia Malmstorm 2011-ci ilin yayına kimi Azərbaycan və Ermənistanla vizaların sadələşdirilməsi və readmissiya müqavilələrinin bağlanmasını təklif etdi.

23 oktyabr 2009-cu ildə Aİ dəstəyi ilə Azərbaycan Respublikasının Avropaya İnteqrasiyası üzrə Dövlət Komissiyası "2010-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin Aİ standartlarına uyğunlaşdırılmasına" Fəaliyyət Planı Qəbul etdi. Fəaliyyət Planı qanunvericiliyin 15 müxtəlif sahəsini əhatə edir. Bu Plana əsasən 126 qanuna dəyişiklik edilməsi nəzərdə tutulur. Milli Məclis Azərbaycan qanunvericiliyinə Aİ standartlarına uyğun dəyişikliklər edən əsas qanunverici orqandır. Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin tərkibindəki Beynəlxalq Hüquq idarəsi hansı ki, Azərbaycanın üzərinə götürdüyü beynəlxalq öhdəliklərin icrasına nəzarət edir, Milli Məclisə və icra hakimiyyətin müxtəlif qollarına ölkənin üzərinə götürdüyü öhdəliklər barədə tövsiyələr verə bilər.

Aİ ilə viza asanlaşdırılması ilə bağlı heç bir qiymətli və əsaslı tədqiqat və ictimai rəy sorğusu həyata keçirilməmişdir. Bizim ilkin müşahidələrimizə əsasən onu deyə bilərik ki, cəmiyyətin bu prosesin mahiyyəti və onun mümkün müsbət və ya mənfi təsirləri barədə ətraflı məlumatı yoxdur. Viza asanlaşdırılması cəmiyyətdə aktiv müzakirə edilən və müxtəlif siyasi qrupların gündəliyində olan mövzu deyil. Həmçinin viza liberallaşdırılması prosesinin əhəmiyyətli aktiv nə tərəfdarı və ya əleyhdarı olan qruplar yoxdur, baxmayaraq ki, cəmiyyətdə Aİ ilə sıx əməkdaşlığa və inteqrasiyaya böyük arzu var.

Sənədləşmələrin təhlükəsizliyi

Azərbaycan Respublikası hələlik öz vətəndaşlarına biometrik pasportlar və şəxsiyyət vəsiqələri vermir. 13 fevral 2007-ci ildə Azərbaycan Respublikası prezidenti 2007-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında Elektron İdentifikasiya Sisteminin Əsasının Qoyulması haqqında Dövlət Proqramını imzaladı. 13 iyun 2008-ci ildə Azərbaycan Respublikası həmçinin “Biometrik informasiya” haqqında qanunu qəbul etdi. Bu qanunda biometrik informasiyaya barmaq, əlin içi və üz izləri, gözün qişası, insan səsindən nümunə və onun akustik xüsusiyyətləri, DNK analizinin nəticələri, insan bədəninin ölçüləri və xüsusi formaları, əl yazısı, imza və s. Dövlət Proqramı 2007-2012-ci illər ərzində Azərbaycanda biometrik texnologiyaların tam tətbiqi üçün fəaliyyətlər üçün planlar müəyyən etdi. Proqramın məqsədi ölkənin milli təhlükəsizlik sisteminin möhkəmləndirilməsinə və terrorizm, qanunsuz miqrasiya, insan alveri və başqa cinayət formaları ilə daha effektiv mübarizəsinə xidmət etmək məqsədini daşıyır. Bu məqsədlə Proqram şəxsi identifikasiya üzrə ən müasir texnologiyaların Azərbaycana gətirilməsini, tətbiqini və şəxsi informasiyalar, foto, barmaq izləri, səs, DNK və digər şəxsi biometrik məlumatlar əsasında Azərbaycanda əhalinin mərkəzləşdirilmiş məlumat bazasının yaradılmasını nəzərdə tutur. Dövlət Proqramının iki mərhələdə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Birinci 2007-2009-cu illər ərzində nəzərdə tutulub ki:

- bu sahədə mövcud qanunvericilik aktları və bazası inkişaf etdirilsin
- biometrik identifikasiya haqqında yeni qanunların və nizamnamələrin qəbul edisin
- dövlətin miqrasiya prosesləri üzərində nəzarətinin gücləndirilsin
- sərhəd keçidləri üçün şəxsi identifikasiya məlumatları bazası texnologiyalarının inkişaf etdirilməsi

2010-2012-ci illərdə dövlət proqramının ikinci dövründə biometrik texnologiyaları dövlət idarəçiliyinin müxtəlif sahələrində tətbiq edilməsi və yayılması nəzərdə tutulur. Gözlənilir ki, biometrik texnologiyalara əsaslanan yeni rəqəmsal pasport və şəxsiyyət vəsiqələri kriminal qruplara ayrı-ayrı şəxslərin şəxsi məlumatlarından istifadə cəhdlərinin qarşısını alacaq. Həmçinin gözlənilir ki, biometrik texnologiyalar ictimai və milli təhlükəsizliyə müsbət təsir edəcək belə ki, bu texnologiyalar cinayət törətmiş şəxslərin daha asan axtarışına imkan verəcək.

21 aprel 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikası həmçinin “Əhalinin dövlət qeydiyyatı haqqında” qanunu və “şəxsi identifikasiya nömrələrinin (PİN) verilməsinin qaydalarını” qəbul etdi. Bu qanunlar və digər nizamnamələr şəxsi məlumatların informasiya sistemi üçün bazanı yaratmışdır. “Azərbaycan Respublikası əhalisinin dövlət qeydiyyatı” haqqında qanuna əsasən şəxsi məlumatlar haqqında bazaya yaşayış yeri, niyah, hərbi mükəlləfiyyət və b. məlumatlar daxildir. Bu qanun həmçinin hər bir Azərbaycan vətəndaşına və Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxsə şəxsi identifikasiya nömrəsi vermişdir. Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər və Ədliyyə Nazirlikləri Əhalini Dövlət Qeydiyyatının həyata keçirilməsinə və mərkəzləşdirilmiş məlumat bazasının idarə edilməsinə məsuldurlar. Bu qanuna əsasən bu məlumat bazası əhali haqqında aşağıdakı informasiyaları əhatə edir:

- Azərbaycan Respublikası vətəndaşları haqqında məlumatlar;
- Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan xarici ölkə vətəndaşları haqqında məlumat;
- Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxslər haqqında məlumat; və
- Əhalinin Dövlət Qeydiyyatının təşkilati fəaliyyəti haqqında məlumat.

Dövlət sərhəd siyasəti

14 iyun 1994-cü ildə qəbul edilmiş “Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında” qanun Azərbaycana gəlmək və getmək haqqında qanun qəbul edildi. Bu qanun qəbul edildikdən sonra bu qanuna 22 əlavə və dəyişiklik edilmişdir. Bu qanuna əsasən 2001-ci ildə “Giriş-çıxış” avtomatlaşdırılmış informasiya axtarış sistemi AMAS-ın əsası qoyuldu. Bu sistem idarələri informasiya bazası sistemi olub Milli Təhlükəsizlik, Müdafiə, Daxili İşlər, Xarici İşlər, Ədliyyə, Vergilər Nazirlikləri həmçinin Dövlət Sərhəd Xidməti, Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti və Nazirlər Kabineti yanında Dövlət Dənizçilik Xidməti kimi dövlət orqanlarını əhatə edir.

“Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında” qanun pasport məsələləri bağlı məsələləri nizamlayır. Azərbaycanda pasport şəxsiyyəti təsdiq edən vəsiqədən fərqlidir. Bu qanuna əsasən, Azərbaycan Respublikasının pasportu xaricdə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşının şəxsiyyətini təşkil edən sənəddir. Bu yeganə sənəddir ki, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları onun vasitəsilə Azərbaycanı tərk edə və ölkəyə gələ bilər. Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Pasport, Qeydiyyatı və Miqrasiya İdarəsinin regional şöbələri bu sənədi vətəndaşlara verir. 18 yaşına çatmış bütün Azərbaycan vətəndaşları bu sənəd almaq hüququna malikdir. 14 iyun 1994-cü ildə Azərbaycan Respublikası həmçinin “Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyətini təsdiq edən vəsiqə haqqında” qanunu qəbul etmişdir. Şəxsiyyəti təsdiq edən (vəsiqə) sənəd ölkədaxili məqsədlər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Ölkədaxili şəxsiyyət vəsiqəsi aşağıdakı məlumatlar vardır: vətəndaşın adı və soyadı; atasının adı; doğum yeri və tarixi; cinsi; qan qrupu; yaşayış yeri; ailə vəziyyəti; hərbi mükəlləfiyyəti; boyu; gözlərinin rəngi; imzası və vətəndaşı fotosəkli. Şəxsiyyəti təsdiq edən sənəddən fərqli olaraq pasportlarda (qeyri rəsmi olaraq xarici pasport adlandırılır) aşağıdakı məlumatlar vardır: pasportun növü haqqında məlumat; vətəndaşın adı, soyadı və atasının adı; cinsi; doğum tarixi, sənədin verilmə tarixi; sənədin son istifadə tarixi; qan qrupu; və vətəndaşın imzası.

22 aprel 2008-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 744 sayılı fərmanı ilə yeni “Giriş-çıxış və qeydiyyat” avtomatlaşdırılmış informasiya-axtarış sisteminin Əsasnaməsi təsdiq edildi. Bu fərman əvvəlki “Giriş-çıxış” avtomatlaşdırılmış informasiya axtarış sistemi (AMAS) adını dəyişərək yenisi ilə əvəz etdi. Yeni Əsasnamə Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarında və sənədlərində müəyyən edilmiş ən son şəxsiyyəti müəyyən edən biometrik texnologiyaları fəal şəkildə cəlb etməyi nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikası artıq əhalinin müəyyən hissəsinin barmaq izləri haqqında məlumat bazasına malikdir. 22 fevral 2000-ci ildə Azərbaycan Respublikası “Azərbaycan Respublikasında daktiloskopik (barmaq izləri) qeydiyyat haqqında” qanunu qəbul etmişdir. Azərbaycan Respublikasında aşağıdakı əhali qruplarının məcburi daktiloskopik qeydiyyatı aparılır:

1. müddətli həqiqi hərbi xidmətə çağırılan Azərbaycan Respublikası vətəndaşları;
2. sərnişin və yük daşımalarını həyata keçirən nəqliyyat heyətinin üzvləri;
3. mədən və şaxtalarda işləyənlər;
4. dənizdə işləyən, habelə dənizdəki obyektlərə ezam olunan əməkdaşlar;
5. şəxsiyyətinin başqa üsullarla müəyyən edilməsi mümkün olmayan, səhhətinə və ya yaşına görə özü haqqında məlumat vermək qabiliyyətinə malik olmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər;
6. Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşayan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər;

7. cinayət törətməkdə şübhəli bilinən, təqsirləndirilən və ya məhkum olunmuş, habelə inzibati qaydada həbs edilmiş Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər;
8. müvafiq qanunvericiliyə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara çıxarılmalı olan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər;
9. Azərbaycan Respublikasında siyasi sığınacaq almaq, habelə qaçqın statusu əldə etmək barədə vəsatət vermiş şəxslər

9 dekabr 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikası "Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhəddi haqqında" qanunu qəbul etdi. Bu qanun Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədləri müəyyən edir, sərhəd təhlükəsizliyi və siyasəti məsələlərini nizamlayır. Bu qanunun qəbulundan sonra ona bir neçə əlavə və dəyişikliklər edilmişdir. 6 yanvar 1994-cü ildə Azərbaycan Respublikasının "Sərhəd Qoşunları haqqında" qanunu qəbul edildi. Bu qanunlara əsasən Dövlət Sərhəd Xidməti Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədlərinin mühafizəsi və təhlükəsizliyi üçün məsul orqandır. Dövlət Sərhəd Xidməti dövlət sərhədlərini özünün hərbişdirilmiş birlikləri Sərhəd Qoşunları vasitəsilə qoruyur. Bu qanun həmçinin xarici vətəndaşların, vətəndaşlığı olmayan şəxslərin və Azərbaycan vətəndaşlarının sərhədi keçə biləcəyi nəzarət buraxılış məntəqələrinin (quruda, suda və hava limanlarında) rejimlərini müəyyən edir. Bu qanuna əsasən Azərbaycan vətəndaşları və digər şəxslər nəzarət buraxılış məntəqələrindən keçərkən Dövlət Sərhəd Xidmətinin, Gömrük Xidmətinin, Sanitariya Xidmətinin və lazım gəldikdə digər dövlət orqanlarının yoxlamalarından keçirlər.

Miqrasiya

22 dekabr 1998-ci ildə qəbul edilmiş "İmmiqrasiya" haqqında Azərbaycan Respublikasının qanununa əsasən immiqrant Azərbaycan Respublikasında daimi yaşamağa icazə almış xarici vətəndaşlar və vətəndaşlığı olmayan şəxslərdir.

30 iyun 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Miqrasiya Proseslərinin idarə olunmasında "Bir Pəncərə" prinsipinin tətbiqi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına əlavələr və dəyişikliklər haqqında qanunun qəbul edilməsinə qədər Azərbaycan Respublikasında daimi yaşamaq izni almaq çətin və bəzilərinin iddiasına görə bürokratik və rüşvət halları olan proses olmuşdur. Bu qanuna əsasən Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunlarına və xarici vətəndaşların və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin şəxsiyyət vəsiqələrinin qeydiyyatı ləğv edilmişdir. Bu qanundan və qanunvericiliyə edilən növbəti dəyişikliklərdən əvvəl Azərbaycan Respublikasında daimi yaşamaq istəyən şəxslər bir sıra uzun və bürokratik proseslərdən keçməyə məcbur olurdular. Bu viza liberallaşdırılması prosesində irəliyə doğru mühüm addım idi. Ancaq "Azərbaycan Respublikasına gələn əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə vizaların rəsmiləşdirilməsi ilə bağlı bəzi məsələlər haqqında" 13 sentyabr 2010-cu il tarixli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 326 sayılı sərəncamı ilə əvvəlki prosedurlara bəzi dəyişikliklər edildi. Bu dəyişikliklər xarici vətəndaşların və vətəndaşların Azərbaycana gəlməsini daha da çətinləşdirdi. Əvvəlki prosedurlara əsasən, bir sıra ölkələrin vətəndaşları vizanı ölkə sərhəddində və hava limanlarında ala bilirdilər. İndi onlar Azərbaycana gəlməmişdən bir ay əvvəl ölkənin xaricdəki səfirliklərindən birinə viza üçün müraciət etməlidirlər. Bəzi təhlilçilər bu qərarı de-liberalizasiya kimi qiymətləndirir və ya bunu parlament seçkilərindən əvvəl xarici müşahidəçilərin seçkilərdə iştirakının qarşısının alınması məqsədilə atıldığını iddia edirlər.

13 may 2003-cü ildə Azərbaycan ən mühüm beynəlxalq sənədlərdən birini Azərbaycan Respublikası tərəfindən qəbul edilmiş Mütəşşəkil Cinayətkarlığa Qarşı BMT Konvensiyasına Quruda, Dənizdə və Havada Qanunsuz Miqrasiya haqqında əlavə Protokolu ratifikasiya etdi.

Baxmayaraq ki, Azərbaycan Respublikasının miqrasiya sahəsində çox şahəli qanunvericiliyi vardır, bu qanunvericiliyin Avropa İttifaqının standartlarına uyğunluğu xüsusi ekspertiza rəyinə ehtiyacı vardır. Miqrasiya proseslərinə nəzarət və idarə edən başlıca dövlət orqanı 19 mart 2007-ci ildə əsası qoyulmuş Dövlət Miqrasiya Xidmətidir. Bu dövlət orqanı xarici vətəndaşların Azərbaycan Respublikası ərazisində qeydiyyatı və miqrasiya qanunvericiliyinin icrasına nəzarətinə məsul olan dövlət orqanıdır. Daxili İşlər Nazirliyi Baş Paspport, Qeydiyyatı və Miqrasiya İdarəsi şəxsiyyət vəsiqələrinin, pasportların verilməsi habelə yaşayış yeri üzrə xarici vətəndaşların qeydiyyatı üzrə məsul dövlət orqanıdır. Xarici İşlər Nazirliyi ölkəyə giriş vizasını verən dövlət orqanıdır.

Azərbaycan Respublikası həmçinin qaçqınlar üzrə bir sıra beynəlxalq Konvensiyaları ratifikasiya etmiş və xüsusi qaçqınlarla iş üzrə siyasəti vardır. Qaçqınların işi üzrə məsul dövlət orqanı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Qaçqınlar və Məcburi Köçkünlərlə İş üzrə Dövlət Komitəsidir.

İctimai asayiş və təhlükəsizlik

Müstəqilliyin ilk illərindən başlayaraq Azərbaycan Respublikası mütəşəkkil cinayətkarlığa, korrupsiyaya, terrorizmə, insan alverinə və insan hüquqlarına aid demək olar bir çox mühüm beynəlxalq Konvensiyaları və müqavilələri ratifikasiya etmişdir.

Azərbaycanın gələcək demokratik inkişafı və təhlükəsizliyi üçün ən böyük təhlükə yüksək həddə olan korrupsiyadır. Korrupsiya neft və qaz resurslarından əldə edilən maliyyə vasitələrinin köməyi ilə hökumətin həyata keçirilən bütün iqtisadi imkanları və layihələri heçə endirir. Yüksək həddə olan korrupsiya istər yerli, istərsə də beynəlxalq ictimaiyyətin daim tənqid obyektinə olmuşdur. Bu məsələnin ciddiliyi həmçinin ən yuxarı hakimiyyət dairələri tərəfindən qəbul edilmiş və ona qarşı hərtərəfli və ciddi əks tədbirlərin görülməsi vacibliyi qeyd edilmişdir. Beynəlxalq Şəffaflıq Təşkilatının 2010-cu il üzrə Korrupsiyanın Dərk edilməsi üzrə İndeksinə əsasən Azərbaycan dünyanın 178 ölkəsi sırasında 134-cüdür. Bu onu göstərir ki, hökumət son illər bir sıra qanunverici və inzibati tədbirlərə baxmayaraq əhəmiyyətli nəticələr əldə edə bilməmişdir.

2004-cü ilin iyununda Azərbaycan Avropa Şurasının Korrupsiyaya qarşı olan ölkələrinin Qrupuna qoşuldu (GRECO). 2004-cü ildə Azərbaycan Korrupsiyaya qarşı BMT Konvensiyasına qoşuldu və 2003-cü ildə Avropa Şurasının Korrupsiyaya qarşı Cinayət və Mülki hüquq Konvensiyasını habelə digər Avropa Şurasının digər Konvensiyalarını ratifikasiya etdi. 3 may 2005-ci ildə Azərbaycan “Korrupsiyaya qarşı mübarizə Komissiyasının Əsasnaməsi” haqqında qanun qəbul olundu və Dövlət Qulluğunun İdarəedilməsi Şurası yanında Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Komissiyası yaradıldı. Bu Komissiyanın üzvləri ölkə prezidenti, Milli Məclis və Konstitusiya Məhkəməsinin sədrləri tərəfindən təyin edilir. Komissiyanın sədri Prezidentin İcra Aparatının rəhbəridir. Bu Komissiyaya həmçinin Daxili İşlər, Milli Təhlükəsizlik, Ədliyyə Nazirlikləri, Baş Prokuror, Konstitusiya və Apelyasiya Məhkəmələrinin sədrləri daxildir.

28 iyul 2007-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Şəffaflığın Artırılması və Korrupsiyaya qarşı Mübarizə haqqında Milli Strategiyanı təsdiq etdi. Bu strategiya 2004-2006-cı illər Korrupsiyaya Qarşı mübarizə haqqında Dövlət Proqramının davamı idi.

Azərbaycan Respublikası həmçinin Avropa Şurasının Korrupsiyaya Qarşı olan ölkələrin qrupu ilə yaxından əməkdaşlıq edir (GRECO). GRECO Azərbaycan haqqında özünün 1-ci və 2-ci hesabatını özünün 23 iyun 2006-cı il tarixli 29-cu Plenar İclasında qəbul etdi. 9 fevral 2008-ci ildə Azərbaycan özünün GRECO-ya prosedur öhdəlikləri ilə bağlı Hesabatını qəbul etdi. Hesabatın və plenar müzakirələrin nəticəsində 39-cu Plenar Görüşdə GRECO özünün öhdəlikləri ilə bağlı birinci və ikinci Hesabatını qəbul etdi. 1 oktyabr 2010-cu il tarixli Öhdəliklərin İcrası ilə bağlı Hesabata əsasən Azərbaycan GRECO-nun

(GRECO RC-I/II (2008) 4 E) bütün məsləhətlərini icra edə bilmədi və onlardan yalnız bəzilərinin icrası qənaətbəxş hesab edilə bilər.

20-22 oktyabr 2010-cu ildə Parisdə Çirkli Pulların Yuyulması üzrə Maliyyə Fəaliyyət Qrupu bildirdi ki, Azərbaycan artıq bu qrupun davam edən AML/CFT (anti-pul yuyulması/əks terror maliyyələşdirilməsi) uyğunluq prosesinə məruz qalmayacaq.

Bu Plenar iclasında, Çirkli Pulların Yuyulması üzrə Maliyyə Fəaliyyət Qrupu (FATF) Azərbaycanın AML/CFT (anti-pul yuyulması/əks terror maliyyələşdirilməsi)regiminin yaxşılaşdırılmasında əldə etdiyi əhəmiyyətli inkişafı alqışladı və qeyd etdi ki, Azərbaycan FATF-ın 2010-cu ilin fevral ayında strateji AML/CFT üzrə çatışmazlıqlarla bağlı Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulmuş öhdəliklərini yerinə yetirmişdir.

FATF-ın bu bəyanatı bu sahədə əhəmiyyətli inkişaf oldu.Çünki Çirkli Pulların Yuyulması Tədbirlərinin Qiymətləndirilməsi üzrə Ekspertlər Komitəsinin və Terrorizmin Maliyyələşdirilməsi (MONEYVAL) Komitəsinin əvvəlki hesabatlarında Azərbaycan çirkli pulların yuyulması və terrorizmin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı beynəlxalq öhdəliklərini yerinə yetirə bilmədiyi üçün davamlı tənqid olunurdu.Buna beynəlxalq ictimaiyyətin dəstəyi və hökumətin səyləri sayəsində nail olunmuşdur.

1 Noyabr 2003-cü ildə Azərbaycan Avropa Şurasının “Cinayətdən əldə edilmiş Pulların Yuyulması, Axtarışı, Zəbt qoyulması və Müsadirəsi” üzrə Konvensiyasını təsdiq etmişdir. 10 Fevral 2009-cu ildə Azərbaycan “Çirkli Pulların Yuyulması və Terrorizmin Maliyyələşdirilməsinə qarşı Mübarizə” haqqında qanun qəbul etdi. Bu qanunun giriş bölməsində qeyd olunur ki, bu qanun Azərbaycanın bu sahədə mövcud olan qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi və inkişafı məqsədilə nəzərdə tutulmuşdur.

19 İyun 1999-cu ildə Azərbaycan Respublikası terrorizmə qarşı mübarizə üzrə qanun qəbul etdi və 26 Dekabr 2003-cü ildə 27 Yanvar 1977-ci il tarixli “Terrorizmin qarşısının alınması haqqında” Avropa Konvensiyasını ratifikasiya etdi. 26 Oktyabr 2002-ci il tarixdə Azərbaycan 2001-ci il tarixli “Terrorizmin Maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması haqqında” Konvensiyasını təsdiq etdi.

“Terrorizmə qarşı mübarizə haqqında” qanun Azərbaycan Respublikasında terrorizmə qarşı hüquqi və təşkilati mübarizə qaydalarını, antiterror əməliyyatlarında dövlət orqanları və agentliklərarası əməkdaşlıq mexanizmlərini, həmçinin bu orqanların və vətəndaşların hüquq və öhdəliklərini təsbit edir. Bu qanun özündə “terrorizm”,“terror qrupu”, “terror təşkilatı”, “terrorizm fəaliyyəti”, “beynəlxalq terrorizm”, “terrorizmin maliyyələşdirilməsi”, “terrorizmə qarşı mübarizə”,“terrorizmə qarşı əməliyyatlar” və s.bu kimi anlayışları ehtiva edir.

11 May 2002-ci il tarixində Prezident “BMT Təhlükəsizlik Şurasının 12 Sentyabr 2001-ci il tarixli 1368, 28 Sentyabr 2001-ci il tarixli 1373 və 12 Noyabr 2001-ci il tarixli 1377 sayılı qətnamələrinin həyata keçirilməsi üçün Fəaliyyət Planını” təsdiqləyən 920 nömrəli Fərman imzaladı. Fərman özündə icra hakimiyyətinin müvafiq orqanları üçün terrorizmin və terrorizmin maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması, həmçinin terror fəaliyyətləri həyata keçirmiş və ya həyata keçirməyi planlaşdıran fiziki və hüquqi şəxslərin iqtisadi resurslarının, aktivlərinin və digər maliyyə əməliyyatlarının döndürülmasını nəzərdə tutan təlimatlar ehtiva edir.Fəaliyyət Planı bütün şəxslərin və təşkilatların birbaşa və ya dolay yolla cinayətkarları maliyyələşdirməsini və ya onlara maliyyə və ya başqa xidmətlər göstərilməsinin qarşısını almağı nəzərdə tutur.Bu sənədə həmçinin beynəlxalq antiterror koalisiyasının üzvlərinə terrorizmlə bağlı cinayət hallarının istintaqında hərtərəfli yardım göstərilməsi haqqında müddəalar da daxildir.

Bu Fərmanın ardınca Azərbaycan Respublikasının müstəqil, suveren və demokratik bir dövlət kimi inkişafının hüquqi əsasını təşkil edən “Milli Təhlükəsizlik haqqında” 29 iyun 2004-cü il tarixli 712-II Q

saylı Qanunu qəbul edildi. Qanuna terror təhdidləri və effektiv antiterror fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar konseptual müddəalar daxildir. Bu qanun beynəlxalq terrorizmi Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə əsas təhdid hesab edir; milli təhlükəsizliyin təmin edilməsində və beynəlxalq terrorizmlə və mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizədə çoxtərəfli əməkdaşlığı əsas metodlardan biri sayır.

Azərbaycan hökuməti insan alveri ilə mübarizəyə çox böyük diqqət ayırır. 6 May 2004-cü il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 208 sayılı Fərmanla “ İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Fəaliyyət Planı”nı təsdiq etdi. Fərman Azərbaycanda hökumətin sonrakı fəaliyyəti,instutsional və qanunvericilik sahəsində dəyişikliklər üçün başlanğıc oldu.

6 İyun 2004-cü ildə Daxili İşlər Nazirliyində İnsan Alverinə qarşı Mübarizə Departamenti yaradıldı. 4 Aprel 2005-ci ildə Azərbaycan “İnsan Alverinə qarşı Mübarizə haqqında” qanun qəbul etdi.

9 Noyabr 2005-ci ildə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti “İnsan alveri qurbanları üçün sığınacaqların yaradılması,maliyyələşdirilməsi,fəaliyyəti habelə onların fəaliyyətinə nəzarət qaydaları haqqında” normativ hüquqi akt qəbul etdi.

Nəticələr:

Göründüyü kimi, Azərbaycan beynəlxalq öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün artıq instutsional, qanunvericilik və administrativ islahatlara başlayıb. Azərbaycanın artıq miqrasiya, mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə, terrorizm,çirkli pulları yuyulması,insan alveri üzrə hərtərəfli qanunvericiliyi mövcuddur və Azərbaycan öz qanunvericiliyini Avropa standartlarına uyğunlaşdırmağı planlaşdırır.

Bütün bu islahatlara və dəyişikliklərə baxmayaraq Azərbaycan hələ də bəzi sahələrdə geri qalır.

- korrupsiya ilə real mübarizə. Azərbaycanın korrupsiyanın səviyyəsinin azaldılması üzrə əhatəli qanunvericilik bazası olmasına baxmayaraq, bu sahədə ciddi irəliləyiş yoxdur.

- demokratiya və Vətəndaş Cəmiyyətinin qərar qəbulu prosesində rolu. Bu sahədə Azərbaycanın ən ciddi problemlərinin mövcud olduğu sahələrdən biridir. Azərbaycan davamlı olaraq demokratiya və insan haqları sahəsində öz öhdəliklərini yerinə yetirməməkdə tənqid olunur. Azərbaycanın sonuncu parlament, prezident seçkiləri və referendumun ədalətli və azad olması məsələlərində ciddi problemləri var. Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatlarının böyük bir qisminin Qərbi və Avropa yönümlü olmasına baxmayaraq onların hökumətə və qərar qəbulu prosesinə çox kiçik təsirləri var.

- islahatların sürəti. Qanunların və institutların Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması kimi məsələləri və bütün islahatları analiz etdikdən sonra güman etmək olar ki, Azərbaycan bütün islahatları könülsüz həyata keçirir. Bəzən bu islahatlar ehtimal olunandan çox vaxt aparır. Xüsusilə biometrik identifikasiya texnologiyalarına keçidlə əlaqədar qanunların uyğunlaşdırılması və qaydaların tətbiq edilməsi ilə bağlı islahatlar ləng gedir.

Tövsiyələr:

Hazırkı qanunvericilik və islahat tədbirlərini analiz etdikdən sonra biz Avropa Birliyi və Azərbaycan hökumətinə aşağıdakıları tövsiyə edirik:

- Korrupsiyaya qarşı mübarizə. Yuxarıda bəhs etdiyimiz kimi Azərbaycanın artıq korrupsiya ilə effektiv mübarizə üçün yetərli qanunvericilik bazası mövcuddur. Təssüf ki, Azərbaycan Prezidentinin korrupsiya ilə mübarizəni daxili siyasətin prioriteti elan etməsinə baxmayaraq, bu sahədə konkret və əsaslı nəticələr görmürük. Avropa Birliyi və başqa maraqlı tərəflər Azərbaycanın korrupsiyanın azaldılması və korrupsiya ilə mübarizədə effektiv tədbirlər üzrə təşəbbüslərini dəstəkləyirlər. Korrupsiyanın yüksək olması insan haqları və sosial-iqtisadi

inkişaf sahəsində həyata keçirilən islahatlara xələl gətirir. Bəzi beynəlxalq və yerli təşkilatlar korrupsiyanın Azərbaycan iqtisadiyyatının diversifikasiyasında və azad bazar iqtisadiyyatının inkişafında əsas əngə olduğunu vurğulayırlar. Korrupsiya həmçinin mütəşəkkil cinayətkar qrupların və terrorist təşkilatların Azərbaycan ərazisindən istifadəsinə zəmin yarada bilər. Korrupsiya hətta biometrik identifikasiya texnologiyalarının tətbiqi sahəsindəki islahatlara da xələl gətirə bilər. Buna görə də, başqa projelər kimi bu projekt çərçivəsində də, Avropa Birliyi korrupsiya ilə mübarizədə nəticə yönümlü effektiv mübarizə üsullarının həyata keçirilməsini təkid edir.

- Demokratiyanın və Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatlarının rolunun artırılması. Biz artıq Azərbaycanda demokratiya sahəsində ciddi problemlərin olduğundan bəhs etmişik. Azərbaycan hökuməti və Avropa Birliyi Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatlarının qərar qəbulu prosesində daha böyük rola sahib olması üçün səy göstərməlidirlər.
- Dövlət idarəetməsi sahəsində və ya instutsional sahədə islahatlara başlamaq. Azərbaycan hökumətinin hazırki strukturu çoxlu islahatlara ehtiyacı olduğunu nümayiş etdirir. Struktur sadə, daha az bürokratik və mərkəzləşmiş, yaxud da “bir pəncərə sistemi” formasında olmalıdır.
- Biometrik pasportların tətbiqinin təşviq edilməsi. Baxmayaraq ki, Azərbaycanın biometrik pasportların tətbiqi üçün artıq zəruri qanunverici və tənzimləyici bazası var, belə anlaşılır ki, onun tətbiqi yaxın aylarda hökumətin gündəliyində deyil. Başqa Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, biz biometrik pasportların və kimliklərin tətbiqində geri qalıyıq. Azərbaycan hökumətinin öz vətəndaşlarını biometrik pasportlarla təmin etməkdə maliyyə problemləri də yoxdur.
- İslahatların sürəti. Biz artıq qeyd etdik ki, Azərbaycanda islahatlar çox ləng gedir və belə təsirat yaradır ki, Azərbaycan bu islahatları könülsüz həyata keçirir. Buna görə də Azərbaycan beynəlxalq öhdəliklərinə əməl etmək üçün nəticə yönümlü islahatları sürətləndirməlidir.
- Miqrasiya, sərhəd siyasəti, terrorizm, biometrik sənədlər, sığınacaq siyasəti, çirkli pulların yuyulması və.s üzrə hazırki qanunvericilik və həyata keçirilən islahatlar müxtəlif beynəlxalq ekspertlər tərəfindən analiz edilməli və hər bir ayrıca qanun üçün beynəlxalq ekspertlərin rəyi olmalıdır.
- Azərbaycanın hələ də Avropa Birliyinə üzv ölkələrlə qanunların möhkəmləndirilməsi üzrə müəlif əməkdaşlığı yoxdur. Azərbaycanın EUROPOL-la da əməkdaşlıq üzrə müqaviləsi yoxdur. Buna görə də, biz düşünürük ki, Azərbaycan və Avropa Birliyi bu sahəyə diqqət ayırmalı və gələcək illərdə bu böşluq doldurulmalıdır.
- Avropa Birliyi akademik mübadilə, miqrasiya, insan haqları, anti-korrupsiya və birbaşa və dolaylı sferalarda fəaliyyət göstərən qrupların işini izləməlidir.

İstinadlar:

1. Ölkə Strategiyası Sənədi 2007-2013, Avropa Qonşuluq və Tərəfdaşlığı, Azərbaycan
2. “Avropa Qonşuluq Siyasəti” Ölkə Hesabatı Azərbaycan, Komissiya Heyəti İcra Sənədi, Brüssel 2.3.2005 SEC(2005) 286/3
3. Avropa Qonşuluq Strategiyası Sənədi, Brüssel, 12.5.2004 COM(2004) 373 yekun

4. Milli Göstərici Proqramı 2007-2010, Avropa Qonşuluq və Tərəfdaşlıq Aləti, Azərbaycan
5. Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Müqaviləsi, Avropa İcmaları və onlara üzv ölkələr və Azərbaycan arasında, Aprel 22, 1996
6. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təsdiq olunmuş “ Şəffaflığın Artırılması və Korrupsiya ilə Mübarizə Milli Proqramı” 28 İyul, 2007
7. “Azərbaycan Respublikasının Avropaya İntegrasiyası” üzrə 834 sayılı Azərbaycan Respublikası Dövlət Komissiyasının Sərəncamı
8. “Biometrik informasiya haqqında” qanun, 13 İyun, 2008.
9. “Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və passportlar haqqında” qanun, İyun 1994.
10. “Vətəndaşın fərdi identifikasiya kartı haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu, 14 İyun, 1994
11. “Azərbaycan Respublikasında Daktiloqrafik (barmaqizi) qeydiyyat haqqında” qanun 22 Fevral, 2000.
12. “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sərhəddi haqqında” qanun, 9 Dekabr, 1991
13. “Azərbaycan Respublikası Sərhəd Qoşunları haqqında” qanun 6 Yanvar, 1994
14. “İmmiqrasiya haqqında” qanun, 22 Dekabr, 1998
15. “Miqrasiya proseslərinin idarələnməsində və Azərbaycanda davamlı yaşamaq icazəsinin alınması üçün «bir pəncərə sisteminin» tətbiqi üzrə Prezident Fərmanı, 30 İyun, 2009.
16. “Vətəndaşlığı olmayan şəxslər və əcnəbilər üçün vizaların rəsmiləşdirilməsi” haqqında 326 sayılı Prezident Fərmanı, 13 Sentyabr, 2010.
17. «Giriş-çıxış və qeydiyyat» idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi haqqında” 744 sayılı Prezident Fərmanı, 22 Aprel. 2008.
18. "Azərbaycan Respublikasında biometrik identifikasiya sisteminin yaradılması üzrə 2007-2012-ci illər üçün Dövlət Proqramı" (SPEBİSRA), 13 Fevral, 2007.
19. “BMT Təhlükəsizlik Şurasının 12 Sentyabr 2001-ci il tarixli 1368, 28 Sentyabr 2001-ci il tarixli 1373 və 12 Noyabr 2001-ci il tarixli 1377 sayılı qətnamələrinin həyata keçirilməsi üçün Fəaliyyət Planının” təsdiqi haqqında 920 sayılı Prezident Fərmanı, 11 May, 2002.
20. “Terrorizmə qarşı mübarizə haqqında” qanun, 18 İyun, 1999.
21. “İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planının” təsdiqi haqqında 208 sayılı Prezident Fərmanı, 6 May, 2004.
22. “İnsan Alverinə qarşı Mübarizə haqqında” qanun, 4 Aprel, 2005.
23. “Fərdi identifikasiya nömrələrinin verilməsi qaydaları” (PİN),21 Aprel, 2006.

Web –resurslar:

1. http://ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm
2. http://www.eeas.europa.eu/ceeca/news/index_en.htm
3. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/955&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
4. http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/overview/how-does-enpi-work_en.htm
5. http://eeas.europa.eu/eastern/index_en.htm
6. http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/overview/taix_en.htm
7. http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/overview/twinning_en.htm
8. http://ec.europa.eu/delegations/azerbaijan/press_corner/all_news/index_en.htm
9. <http://www.aamik.az/>